

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Cahier 2023-17

Criminaliteit en rechtshandhaving 2022

Ontwikkelingen en samenhangen

Samenvatting

Cahier 2023-17

Criminaliteit en rechtshandhaving 2022

Ontwikkelingen en samenhangen

Samenvatting

Eindredactie:
D. E. G. Moolenaar
R. Choenni
S. W. van den Braak

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Samenvatting en synthese: de strafrechtsketen in samenhang

D.E.G. Moolenaar

- Het geschatte aantal door burgers ondervonden traditionele delicten daalde in de periode 2012-2021 met 40% terwijl het aantal online delicten met 19% steeg in de periode 2012-2019.
- De door de politie geregistreerde criminaliteit daalde tussen 2012 en 2022 met 30%. De daling in de geregistreerde criminaliteit werkt in de hele keten door. Zo daalde ook het aantal registraties van verdachten (-31%), de instroom OM (-19%) en het aantal dagvaardingen en oproepen wegens verzet tegen een strafbeschikking (-24%)
- Maar van 2021 op 2022 nam het aantal geregistreerde misdrijven weer toe met 6%, evenals het aantal geregistreerde verdachten (5%), de instroom bij het OM (7%) en het aantal dagvaardingen en oproepen wegens verzet tegen een strafbeschikking (7%)
- Het totale aantal sancties, opgelegd door politie, OM en rechter tezamen, daalde in de periode 2012-2022 met 59% sterker dan de geregistreerde criminaliteit. Daarbij vertoonde het aantal sancties, opgelegd door de politie, de grootste daling (-82%).
- Recentelijk lijkt een kentering zichtbaar. Het aantal sancties OM en de rechter steeg van 2021 op 2022 met respectievelijk 11% en 1%. Deze omslag heeft zich al in 2020 ingezet. Maar het aantal sancties van de politie daalt nog steeds (-29%). Per saldo steeg het aantal sancties met 2%.
- Het aantal door de politie geregistreerde minderjarige verdachten daalde in de periode 2012-2022 met 42%. Het aandeel van de minderjarige verdachten binnen het totale aantal geregistreerde verdachten nam daarmee af van 13% in 2012 tot 11% in 2022. Van 2021 op 2022 steeg het aantal door de politie geregistreerde minderjarige verdachten met 6%.
- Het aantal sancties dat politie, OM en rechter tezamen aan minderjarigen oplegden daalde met 59% in de periode 2012-2022. Het aandeel van de politie in de oplegging van sancties steeg, dat van het OM nam af.
- Het aantal geregistreerde strafrechtelijke overtredingen daalde met 19% in de periode 2012-2022. In het laatste jaar was de daling zelfs 31% vermoedelijk als gevolg van de afschaffing van de COVID-19 maatregelen.
- Het aantal sancties dat politie, OM en rechter tezamen voor strafrechtelijke overtredingen oplegden is in de periode 2012-2022 gedaald met 25%. Ook in het laatste jaar was er grote daling (-32%). Ongeveer 80% van deze sancties wordt opgelegd door de politie en de Rijksdienst voor het wegverkeer.
- Het aantal WAHV-beschikkingen is in de periode 2012-2022 gedaald met 16%, maar in het laatste jaar gestegen met 2%.
- De uitgaven aan sociale veiligheid zijn in de periode 2012-2021 gestegen met 7%.

	2012	2021	2022
Totaal			
Geschat aantal ondervonden traditionele delicten ^a	8.266.000	4.922.000	N.B.
Geschat aantal ondervonden online delicten ^b	2.725.000	3.243.000 ^c	N.B.
Geregistreerde misdrijven	1.155.000	758.000	806.000
Registraties van verdachten	373.000	245.000	257.000
Instroom OM	224.000	169.000	181.000
Dagvaardingen en oproepen verzet strafbeschikking	107.000	76.000	81.000
Schuldigverklaring met strafoplegging	91.000	61.000	62.000
Sancties politie+OM+rechter ^{d,e,f}	199.000	111.000	114.000
w.v. politie ^d	31.000	8.000	6.000
w.v. OM ^e	77.000	42.000	47.000
w.v. rechter ^f	91.000	61.000	62.000
Minderjarigen			
Registraties van verdachten	48.000	26.000	28.000
Instroom OM	22.000	14.000	13.000
Dagvaardingen en oproepen verzet strafbeschikking	10.000	5.000	5.000
Schuldigverklaring met strafoplegging	8.000	3.000	3.000
Sancties politie+OM+rechter ^{d,e,f}	26.000	10.000	11.000
w.v. politie ^d	11.000	5.000	5.000
w.v. OM ^e	8.000	2.000	2.000
w.v. rechter ^f	8.000	3.000	3.000
Overtredingen			
Door politie geregistreerde overlast	279.000	537.000	461.000
Geregistreerde overtredingen	10.338.000	8.776.000	8.690.000
w.v. bestuurlijk	9.759.000	8.097.000	8.222.000
w.v. strafrechtelijk	578.000	679.000	468.000
Instroom OM	142.000	158.000	132.000
Dagvaardingen en oproepen verzet strafbeschikking	64.000	62.000	58.000
Schuldigverklaring met strafoplegging	67.000	46.000	47.000
Sancties bestuurlijk+politie+OM+rechter ^{d,e,f,g}	10.365.000	8.761.000	8.674.000
w.v. WAHV	9.661.000	8.024.000	8.153.000
w.v. overig bestuurlijk ^g	98.000	73.000	69.000
w.v. strafrechtelijk	605.000	663.000	453.000
w.v. politie ^d	480.000	567.000	360.000
w.v. OM ^e	58.000	50.000	47.000
w.v. rechter ^f	67.000	46.000	47.000
Uitgaven (mln euro, prijzen 2015)			
Uitgaven aan sociale veiligheid	13.000	14.000	N.B.

a Betreft een schatting van traditionele delicten ondervonden door burgers van 15 jaar en ouder.

b Betreft een schatting van online delicten ondervonden door burgers van 15 jaar en ouder. De gehanteerde enquêtemethodiek voor online delicten verschilt van de enquêtemethodiek gehanteerd voor traditionele delicten. Daarom kunnen ze niet bij elkaar worden opgeteld (zie bijlage 3).

c 2019. Voor 2021 is geen cijfer bekend.

d Betreft transacties, opgelegde strafbeschikkingen en Halt-verwijzingen door de politie. Bij minderjarigen alleen politietransacties en Halt-verwijzingen. Van de politiestrafbeschikking bij minderjarigen waren geen cijfers beschikbaar ten tijde van schrijven.

e Betreft door het OM afgedane transacties, opgelegde strafbeschikkingen en voorwaardelijke beleidssepots.

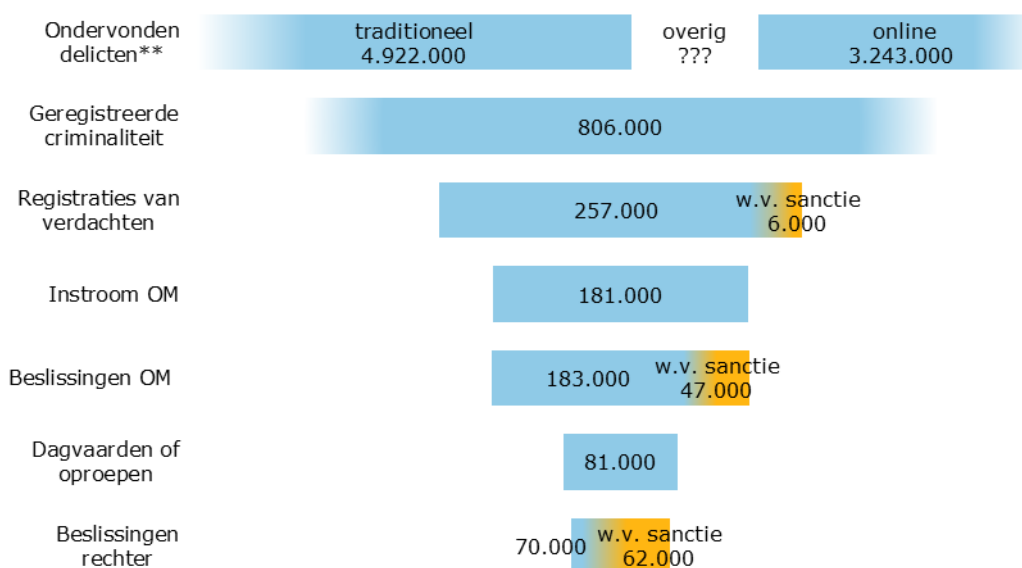
f Betreft schuldigverklaringen door de rechter, met strafoplegging. Het aantal door de rechter opgelegde sancties (van diverse typen) is groter.

g Betreft bestuurlijke boetes, last onder dwangsom en kosten bestuursdwang.

De strafrechtsketen voor misdrijven

De strafrechtsketen voor misdrijven fungeert als een trechter: in elke fase van de keten vindt een selectieproces plaats (zie figuur S.1). Slachtoffers ondervinden veel delicten, waaronder in 2021 bijna 5 miljoen traditionele delicten, zoals geweld, vernieling en vermogensdelicten, en in 2019 ruim 3,2 miljoen online delicten, zoals internet fraude en hacken. Slechts een deel daarvan wordt gemeld bij een opsporingsinstantie. Het grootste gedeelte van de misdrijfzaken¹ stroomt de strafrechtsketen in bij de politie. In 2022 werden door de politie 806.000 misdrijven geregistreerd. Overigens kunnen dit ook zaken zonder slachtoffer zijn. Een klein deel van de misdrijven stroomt via de bijzondere opsporingsdiensten of buitengewone opsporingsambtenaren direct in bij het Openbaar Ministerie. In 2022 heeft de politie ongeveer 257.000 verdachten geregistreerd, waarvan slechts een klein deel direct een sanctie krijgt, namelijk 6.000 in 2022 (strafbeschikking of Halt-verwijzing). De meesten stromen door naar het OM. Het OM kan een sanctie opleggen (47.000 in 2022 in de vorm van een transactie, strafbeschikking of voorwaardelijk sepot), seponeren of dagvaarden of oproepen (na verzet tegen een strafbeschikking). Als er wordt gedagvaard of opgeroepen, legt de rechter in de meeste gevallen een sanctie op (62.000 in 2022).

Figuur S.1 Van ondervonden delicten naar sancties, misdrijven, 2022*

* De gepresenteerde aantallen betreffen niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, beslissingen van de rechter in 2022 kunnen betrekking hebben op een misdrijf dat in 2019 is gepleegd en pas in 2021 bij het Openbaar Ministerie is binnengekomen.

** Het aantal traditionele delicten is een schatting van het aantal door burgers van 15 jaar en ouder ondervonden in 2021. Het aantal online delicten is een schatting van het aantal delicten door burgers van 15 jaar en ouder ondervonden in 2019. De gehanteerde methodiek voor online delicten verschilt van de methodiek gehanteerd voor traditionele delicten en daarom zijn de cijfers niet bij elkaar opgeteld.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.1

¹ Zaken die tot de competentie van de strafrechter (en niet tot die van de kantonrechter) behoren noemen we misdrijfzaken, maar die term is niet geheel correct. Een specifiek en beperkt deel van de misdrijven (stroperij en enkele milieu- en drugsdelicten) wordt door kantonrechter behandeld. Het gaat hier om heel kleine aantallen zaken. Daarnaast worden sommige overtredingen (landloperij, bedelarij, in de economische sfeer of in combinatie met misdrijven) door de strafrechter behandeld; ook hier gaat het om een klein deel.

Instroom en doorstroom in de strafrechtsketen

In de periode 2012 tot en met 2022 daalde het geschatte aantal door burgers ondervonden traditionele delicten met 40%² terwijl de door de politie geregistreerde criminaliteit met 30% daalde (zie figuur S.2). Maar in het laatste jaar (2021-2022) zien we weer een stijging in de geregistreerde criminaliteit met 6%. Het aantal registraties van verdachten daalde in de periode 2012-2022 met 31% terwijl de instroom OM daalde met 19%. Deze daling is deels het gevolg van de COVID-19 maatregelen.³ Ook hier zien we in het laatste jaar (2021-2022) een stijging in het aantal geregistreerde verdachten met 5% en in de instroom bij het OM met 7%. Wel is het verschil tussen het aantal geregistreerde verdachten en de instroom bij het OM langzamerhand kleiner geworden. Zo bedroeg de verhouding tussen instroom OM en registraties van verdachten in 2012 0,60, terwijl dit in 2022 is 0,71 was, met de kanttekening dat in deze periode de wijze waarop met sepot wordt omgegaan is gewijzigd (zie figuur S.3).^{4,5} Het aantal zaken waarin wordt gedagvaard of opgeroepen (na verzet tegen strafbeschikking) is in de periode 2012-2022 met 24% gedaald, maar ook in het laatste jaar (2021-2022) met 7% gestegen. De verhouding tussen dagvaardingen en oproepen enerzijds en de instroom OM anderzijds is licht gedaald van 0,48 in 2012 naar 0,45 in 2022.

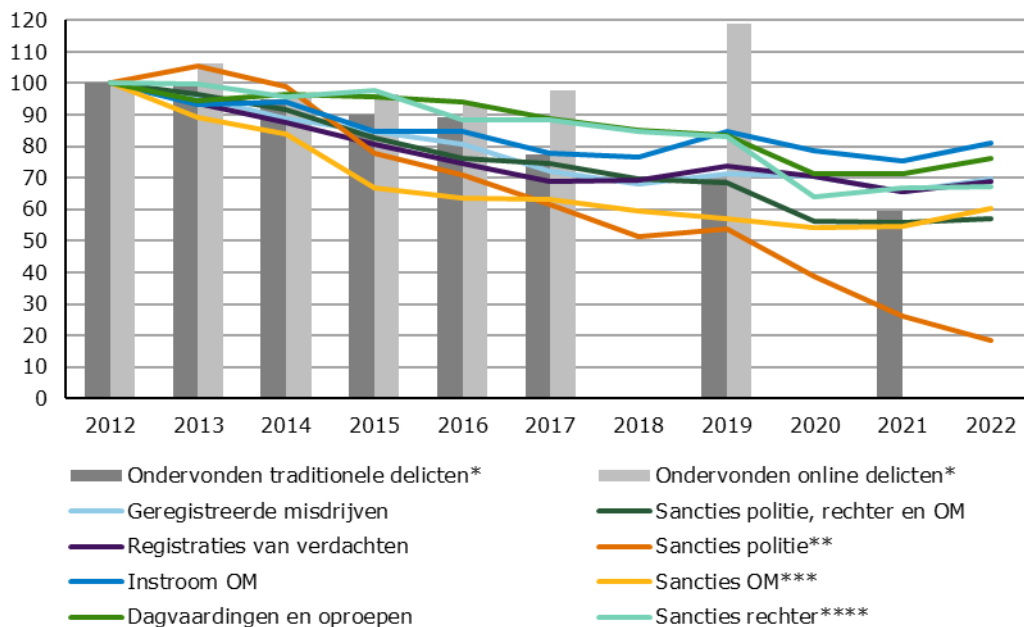
² Dit heeft betrekking op de periode 2012 t/m 2021, want in 2022 heeft geen meting plaatsgevonden.

³ Het effect van de COVID-19-pandemie is tweeledig. Enerzijds was er minder instroom, anderzijds zorgde de tijdelijke gedeeltelijke sluiting van de gerechtsgebouwen tijdens de eerste lockdown in 2020 voor een toename van de voorraden. Tijdens de tweede lockdown waren de gerechtsgebouwen wel geopend maar vanwege de COVID-19-maatregelen konden de rechtbanken en gerechtshoven desalniettemin ook in 2021 niet op volle kracht draaien. OM en ZM hebben in 2020 afspraken gemaakt om de voorraden aan te pakken. Deze afspraken golden ook in 2021. Dit leidde tot een verschuiving in de wijze van behandeling en afdoening van zaken en tot een afname van het aantal vonnissen, zowel in 2020 als 2021.

⁴ Zo deed het OM in 2016 nog bijna 52.000 zaken af in de voorfase (dus nog voordat zaken als instroom werden geregistreerd), meestal als sepot. In 2018 ging het nog om ruim 34.000 zaken. Vanaf 2020 worden al deze zaken als instroom OM geregistreerd (OM 2021, p.43), waarna ze vaak alsnog als sepot worden afgedaan. Sepots in de voorfase beruisten meestal op gebrek aan bewijs. Een klein deel hiervan wordt afgehandeld via een Halt-verwijzing of een reprimande van de officier van justitie (OM 2019, p. 18, 28; OM 2020, p. 35). Het aantal door het OM geboekte technische sepot is, in het kielzog van deze afschaffing van de voorselectie, toegenomen (OM 2020, p. 36).

⁵ De teller en de noemer van de verhoudingscijfers hebben niet noodzakelijkerwijs betrekking op dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, de instroom bij het Openbaar Ministerie in 2022 kan betrekking hebben op een verdachte die in 2021 is geregistreerd bij de politie, terwijl het aantal verdachten alle registraties in 2022 betreft. Om deze reden wordt hier ook gesproken van verhoudingen en niet van percentages.

Figuur S.2 Van ondervonden delicten naar sancties, misdrijven, index 2012=100

* Schatting van het aantal delicten ondervonden door burgers van 15 jaar en ouder. De gehanteerde methodiek voor online delicten verschilt van de methodiek gehanteerd voor traditionele delicten.

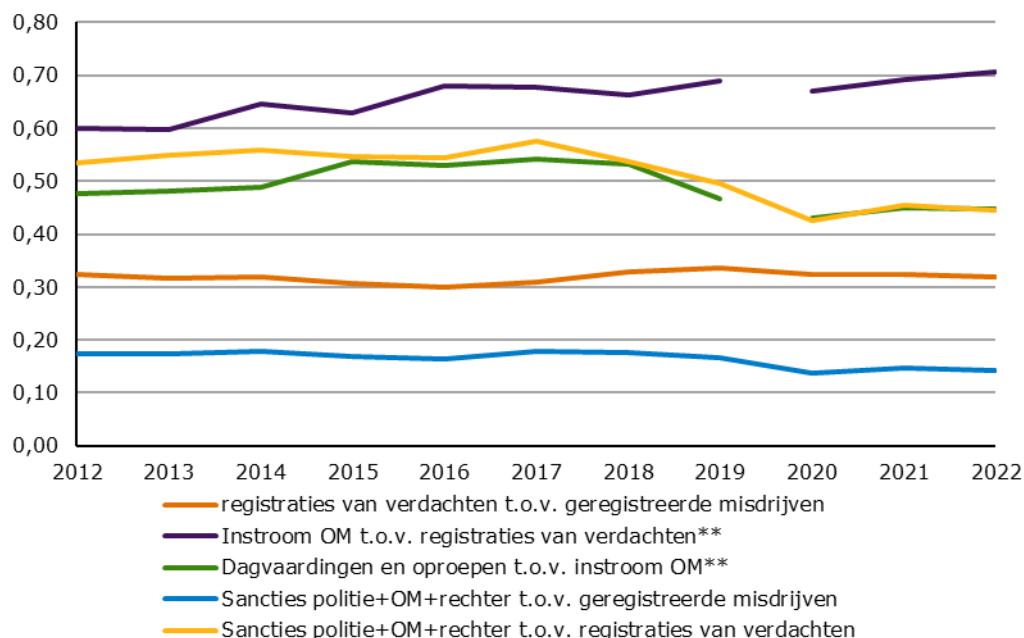
** Transacties, strafbeschikkingen en Halt-verwijzingen van de politie.

***Transacties OM, strafbeschikkingen OM en voorwaardelijke beleidssepoten OM.

****Schuldigverklaringen door de rechter met strafoplegging.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.1

Figuur S.3 Verhoudingen in de strafrechtsketen, misdrijven, 2012-2022*

* In de teller en de noemer van de verhoudingen staan niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, de instroom bij het Openbaar Ministerie in 2022 kan betrekking hebben op een verdachte die in 2021 is geregistreerd bij de politie.

** Trendbreuk in 2020 als gevolg van het afschaffen van de voorfase (zie voetnoot 4).

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.1

Sancties

De term 'sanctie' wordt hier niet in strikt juridische, maar in algemeen maatschappelijke betekenis gebruikt. Het gaat daarbij in principe om alle uitkomsten van de strafrechtshandhaving, waarbij een (vermoedelijke) dader van een misdrijf bindende strafrechtelijke consequenties ervan ondervindt. Omdat septs met bepaalde voorwaarden, transacties en Halt-verwijzingen door de verdachte als sancties zullen worden beschouwd, tellen ook deze hierin mee. Ook de ontwikkeling van de voorwaardelijke sancties komt kort aan de orde, hoewel er geen sprake is van een sanctie als aan de voorwaarden wordt voldaan. Maar het is mogelijk dat daders het voldoen aan de voorwaarden als sanctie ervaren.

Om verschillende redenen is het mogelijk dat verdachten van misdrijven geen sanctie in de hier beschreven betekenis krijgen opgelegd. Dat kan zijn omdat ze niet worden gepakt of omdat ze vanwege onvoldoende bewijs vrij uitgaan of omdat hun zaak om andere redenen niet wordt behandeld. De hier in beeld gebrachte opgelegde sancties worden overigens niet noodzakelijk allemaal succesvol geëxecuteerd.^{6,7} Het komt voor

⁶ Een totaalbeeld over de mate waarin opgelegde sancties succesvol worden geëxecuteerd is momenteel niet te geven, vanwege lacunes in de executiecijfers (zie ook hoofdstuk 7). De twee voornaamste beperkingen zijn: (1) bij CJIB-cijfers over de afhandeling van transacties en strafbeschikkingen, afkomstig van het OM, kan op dit moment geen volledig onderscheid worden gemaakt tussen misdrijven en overtredingen en (2) over de executie van vrijheidsstraffen is onvoldoende informatie beschikbaar.

⁷ Er zijn diverse redenen waarom op basis van de gepresenteerde cijfers niet zoiets als een 'sanctiekans' kan worden berekend. De gegevens van de verschillende onderdelen zijn afkomstig uit verschillende

dat een sanctie mislukt, bijvoorbeeld een taakstraf die niet (volledig) wordt uitgevoerd, een boete of geldsomstrafbeschikking die niet (volledig) wordt betaald of een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf die niet (volledig) wordt uitgezeten.

Het totale aantal sancties, overeengekomen met/opgelegd door politie, OM en rechter daalde tussen 2012 en 2022 met 43% (zie figuur S.2). Het aantal door de politie opgelegde sancties daalde met 82%. De politie kan slechts voor een zeer beperkt aantal misdrijven een politiestrafbeschikking opleggen, waarvan rijden onder invloed van alcohol (tot een bepaald promillage) de belangrijkste is. Het aantal door het OM opgelegde sancties daalde tussen 2012 en 2022 minder sterk met 40%. De daling van het aantal door de rechter uitgesproken schuldigverklaringen met strafoplegging is met 33% nog minder sterk.

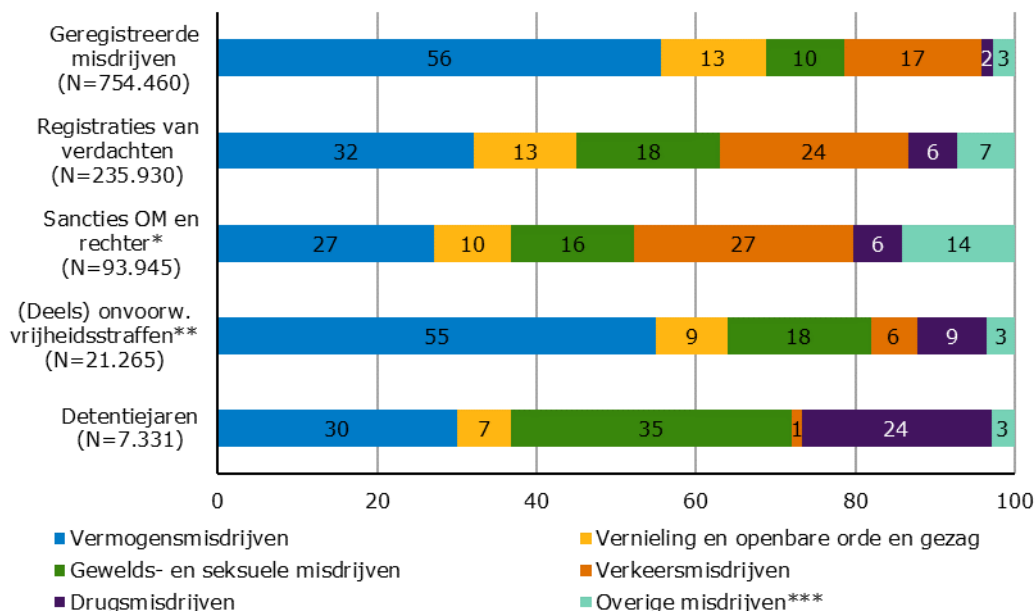
Over de hele periode 2012-2022 daalt de verhouding tussen het totale aantal sancties en het aantal geregistreerde misdrijven van 0,17 naar 0,14 (zie figuur S.3). Het laatste jaar blijft de verhouding ongeveer gelijk. Als we niet de geregistreerde criminaliteit bij de politie maar het aantal verdachten als uitgangspunt nemen, dan blijkt dat de verhouding met het totale aantal sancties daalt van 0,53 in 2012 naar 0,44 in 2022. Deze daling is enigszins vertekend door COVID-19. Ook hier blijft de verhouding in het laatste jaar ongeveer gelijk.

Delicten door de keten heen

Door verschuivingen in het aandeel van verschillende soorten misdrijven zijn de selectie-effecten in de keten duidelijk zichtbaar (zie figuur S.4). De in verhouding lage ophelderingspercentages bij vermogensmisdrijven zorgen voor een lager aandeel daarvan in het midden van de keten, bij de geregistreerde verdachten en de sancties. Omdat voor deze misdrijven wel vaker een vrijheidsstraf wordt opgelegd dan bij de rest van de misdrijven, is het aandeel bij de vrijheidsstraffen en de detentiejaren weer hoger. Gewelds- en seksuele delicten kennen, vergeleken met de rest van de misdrijven, zowel hogere ophelderingspercentages als zwaardere sancties. Daarom heeft dit type misdrijven een groter aandeel in alle fasen die volgen op de registratie bij de politie. Dit laatste geldt nog sterker voor de drugsmisdrijven: in elke volgende fase van de keten neemt het aandeel hiervan toe. Het omgekeerde is het geval met misdrijven op het gebied van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en gezag: het aandeel van dit type misdrijven loopt later in de keten terug. Bij verkeersmisdrijven volgt in verhouding vaak een sanctie, maar dit is dan weer niet zo vaak een vrijheidsstraf.

informatiebronnen en betreffen niet steeds dezelfde teleenheden of zaken of perioden. Zo kan een misdrijf meerdere verdachten opleveren en tot meer dan één zaak leiden. Daarnaast kunnen meerdere misdrijven in één zaak worden behandeld door het OM of de rechter. Ook kan het voorkomen dat een verdachte van een misdrijf in het ene jaar door de politie wordt opgespoord, maar pas in een later jaar door OM of rechter wordt vervolgd en/of berecht. Mislukte sancties leiden mogelijk tot de oplegging van nieuwe sancties verderop in de keten, waardoor een risico op dubbeltellingen ontstaat. Vergelijking van de ketenschakels kent dus haar beperkingen en kan enige vertekeningen geven (zie ook bijlage 3).

Figuur S.4 Aandeel van verschillende soorten misdrijven in de strafrechtsketen, in %, 2022

* Anders dan in eerdere figuren betreffen de sancties hier de transacties OM, strafbeschikkingen OM en schuldigverklaringen (inclusief die zonder strafoplegging) door de rechter. De politie sancties (politietransacties, politiestrafbeschikkingen en Halt-verwijzingen) en voorwaardelijke beleidssepots OM worden niet meegenomen, omdat hiervan (nog) geen cijfers uitgesplitst naar delict beschikbaar waren. Ook zijn cijfers over schuldigverklaring zonder straf niet per delicttype beschikbaar.

** Dit zijn (deels) onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, hechtenissen, militaire detenties en jeugd detenties.

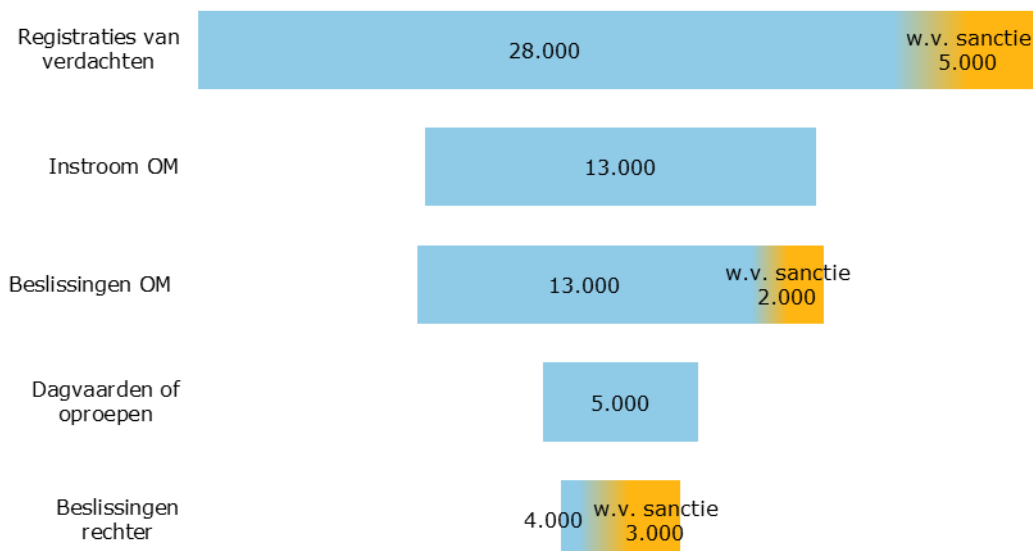
*** Deze categorie omvat (vuur)wapenmisdrijven, overige misdrijven Wetboek van Strafrecht en overige wetten (inclusief onbekende wetten).

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.2.

De strafrechtsketen voor misdrijven bij minderjarigen

Ook bij minderjarigen is er sprake van een selectie-effect in elke fase van de keten (zie figuur S.5). In 2022 heeft de politie ongeveer 28.000 verdachten geregistreerd, waarvan slechts een klein deel direct een sanctie krijgt, namelijk 5.000 in 2022 (voornamelijk Halt-verwijzing). De meesten stromen door naar het OM. Het OM kan een sanctie opleggen (2.000 in 2022 in de vorm van een transactie, strafbeschikking of voorwaardelijk sepot), seponeren of dagvaarden of oproepen (na verzet tegen een strafbeschikking). Als er wordt gedagvaard of opgeroepen, legt de rechter in de meeste gevallen een sanctie op (3.000 in 2022).

Figuur S.5 Van verdachten naar sancties, misdrijven, minderjarigen, 2022*

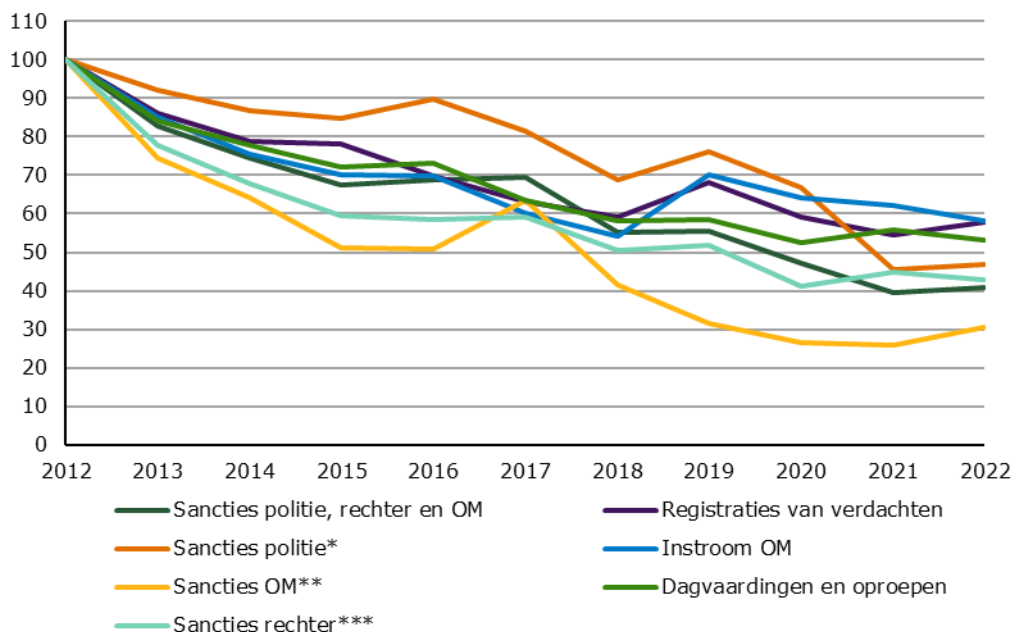
* De gepresenteerde aantallen betreffen niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, beslissingen van de rechter in 2022 kunnen betrekking hebben op een misdrijf dat in 2019 is gepleegd en pas in 2021 bij het Openbaar Ministerie is binnengekomen.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.3

Instroom en doorstroom in de strafrechtsketen

Het aantal registraties van minderjarige verdachten daalde in de periode 2012-2022 met ruim 42% (zie figuur S.6). Deze daling is sterker dan die van de registraties van het totale aantal verdachten (-35%). Het aandeel minderjarige verdachten binnen het totale aantal verdachten nam af van 13% in 2012 naar 11% in 2022. In het laatste jaar (2021-2022) stijgt het aantal minderjarige verdachten sterker dan het totale aantal verdachten (6% tegen 5%). Bezien over de totale periode 2012-2022 daalde de instroom van minderjarigen bij het OM met 42%. Deze daling is gelijk aan de daling van het aantal registraties van minderjarige verdachten. In het laatste jaar (2021-2022) is de instroom bij het OM gedaald met 6% ondanks de stijging van het aantal minderjarige verdachten. Wel is de verhouding tussen instroom OM en registraties van minderjarige verdachten in de periode 2012-2022 vrijwel hetzelfde gebleven, namelijk circa 0,46. In de tussenliggende jaren doen zich echter wel wat fluctuaties voor (zie figuur S.7). Het aantal zaken waarin wordt gedagvaard of opgeroepen (na verzet tegen strafbeschikking) is in de periode 2012-2022 met 47% gedaald. In het laatste jaar (2021-2022) is het aantal dagvaardingen en oproepen gedaald met 5%. De verhouding tussen dagvaardingen en oproepen enerzijds en de instroom OM anderzijds is licht gedaald van 0,43 in 2012 naar 0,40 in 2022.

Figuur S.6 Van ondervonden delicten naar sancties, misdrijven, minderjarigen, index 2011=100

* Transacties en Halt-verwijzingen van de politie. Exclusief politiestrafbeschikkingen.

** Transacties OM, strafbeschikkingen OM en voorwaardelijke beleidssepts OM.

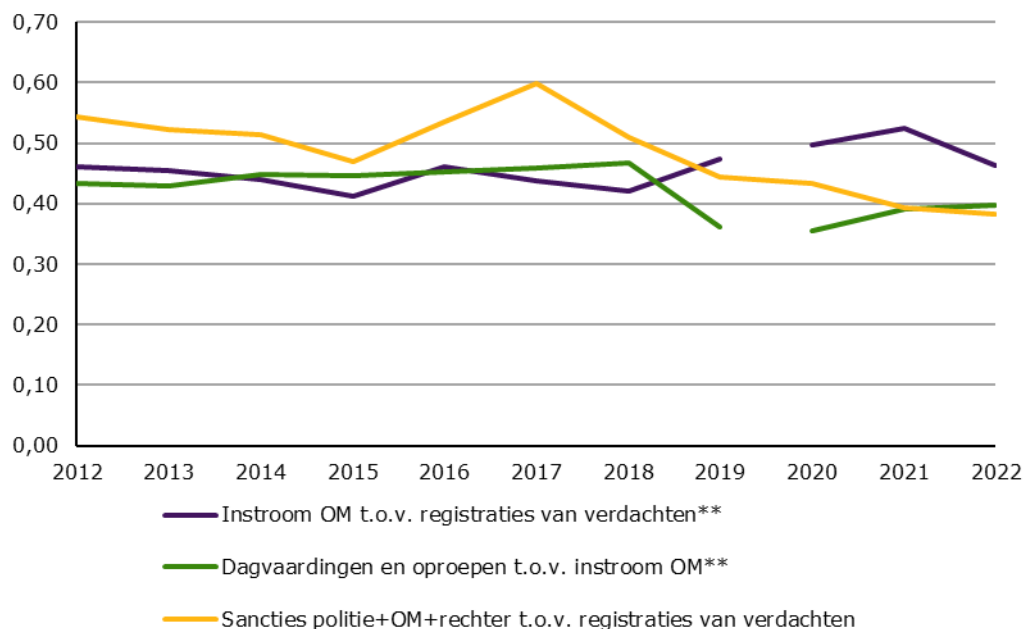
***Schuldigverklaringen door de rechter met strafoplegging.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.3

Sancties

Het aantal sancties van politie, OM en rechter tezamen daalde over de periode 2012-2022 met 57%. Het aantal politiesancties daalde in de periode 2012-2022 met 53%. Het betreft hier enkel Halt-verwijzingen. Het aantal sancties van OM en rechter is over de hele periode 2012-2022 met 63% gedaald en vertoont een dalende trend met een tijdelijke opleving in 2017. Het aantal door het OM opgelegde sancties en het aantal schuldigverklaringen door de rechter met strafoplegging daalden met 69% respectievelijk 57% (zie figuur S.6). Over de hele periode 2012-2022 daalt de verhouding tussen het totale aantal sancties en het aantal registraties van minderjarige verdachten van 0,54 naar 0,38 (zie figuur S.7). Het laatste jaar blijft de verhouding ongeveer gelijk.

Figuur S.7 Verhoudingen in de strafrechtsketen, misdrijven, minderjarigen, 2012-2022*

* In de teller en de noemer van de verhoudingen staan niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, de instroom bij het Openbaar Ministerie in 2022 kan betrekking hebben op een verdachte die in 2021 is geregistreerd bij de politie.

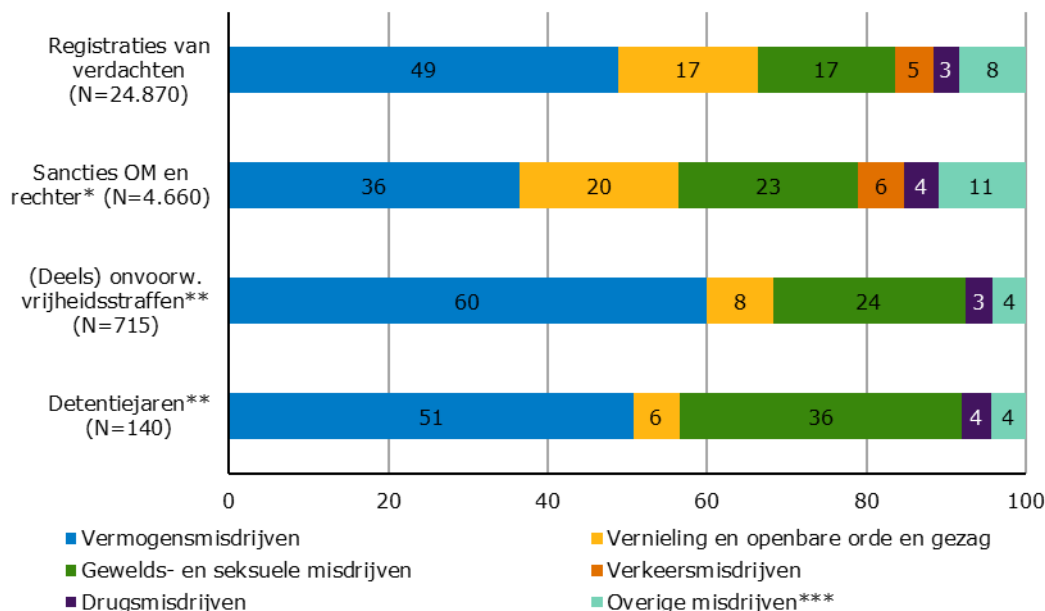
** Trendbreuk in 2020 als gevolg van het afschaffen van de voorfase (zie voetnoot 4).

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.3

Delicten door de keten heen

In 2022 betrof de verdenking bij ruim de helft (49%) van de geregistreerde minderjarige verdachten een vermogensmisdrijf. Bij de sancties van OM en rechter ligt dit aandeel lager (36%). Omdat voor vermogensmisdrijven in verhouding vaker een jeugddetentie wordt opgelegd, is het aandeel van vermogensmisdrijven in de latere fases van de strafrechtsketen hoger: 60% van de jeugddetenties en 51% van het aantal detentiejaren. Het aandeel bij vernielingen en openbare orde en gezag misdrijven ligt daarentegen aan het eind van de keten juist lager dan in het begin: 8% van de jeugddetenties en 6% van de detentiejaren tegen 17% van de geregistreerde verdachten). Bij gewelds- en seksuele delicten is het aandeel in termen van sancties en vooral ook detentiejaren groter dan in termen van verdachten (zie figuur S.8).

Figuur S.8 Aandeel van verschillende soorten misdrijven in de strafrechtsketen, minderjarigen, in %, 2022

* Anders dan in eerdere figuren betreffen de sancties hier de transacties OM, strafbeschikkingen OM en schuldigverklaringen (inclusief die zonder strafoplegging) door de rechter. De politie-sancties (politietransacties, politiestrafbeschikkingen en Halt-verwijzingen) en voorwaardelijke beleidssepoten OM worden niet meegenomen, omdat hier ten tijde van schrijven nog geen cijfers uitgesplitst naar delict beschikbaar waren. Tevens zijn cijfers over schuldigverklaring zonder straf niet per delicttype beschikbaar.

** Exclusief de (deels) onvoorwaardelijke jeugddetenties van meerderjarigen (260 detenties en 90 detentiejaren in 2020).

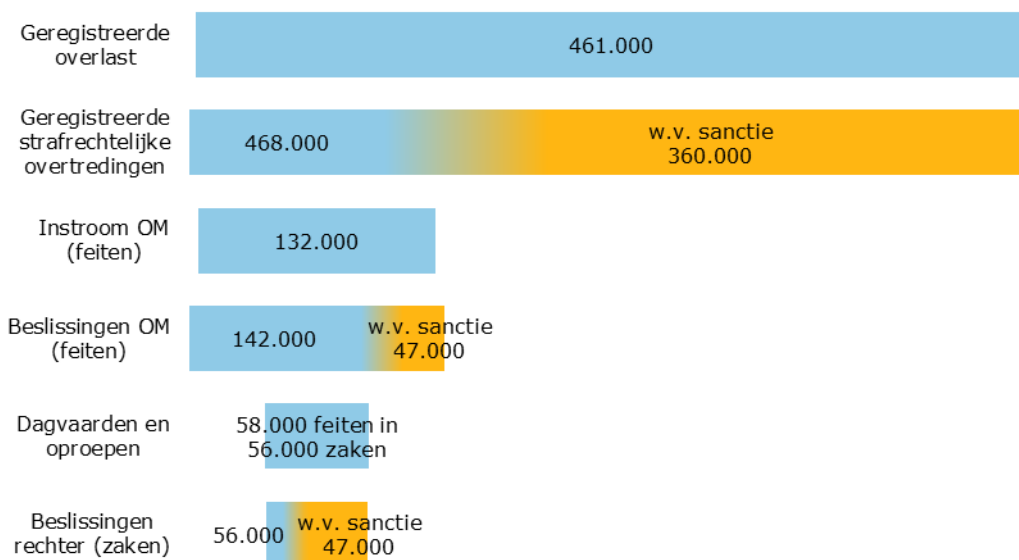
*** Deze categorie omvat (vuur)wapenmisdrijven, overige misdrijven Wetboek van Strafrecht en overige wetten (inclusief onbekende wetten).

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.4

De strafrechtsketen voor overtredingen

Het trechtereffect in de strafrechtsketen voor misdrijven is bij overtredingen minder goed zichtbaar (zie figuur S.9). In 2022 werden 461.000 melding van overlast geregistreerd. Hoeveel meldingen er bij andere instanties binnengekomen zijn is niet bekend. In totaal zijn er 468.000 sancties door de politie en de Rijksdienst voor het wegverkeer (RDW) opgelegd voor strafrechtelijke overtredingen. Het merendeel wordt met een transactie of een strafbeschikking afgedaan. Een deel stroomt door naar OM. Daarnaast kunnen bijzondere opsporingsdiensten of buitengewone opsporingsambtenaren ook overtredingen insturen naar het Openbaar Ministerie. De totale instroom bij het OM betrof in 2022 132.000 zaken. Het OM kan een sanctie opleggen (47.000 in 2022 in de vorm van een transactie, strafbeschikking of voorwaardelijk sepot), seponeren of dagvaarden of oproepen (na verzet tegen een strafbeschikking). Als er wordt gedagvaard of opgeroepen, legt de rechter in de meeste gevallen een sanctie op (47.000 in 2022). Naast de strafrechtelijke sancties zijn er in 2022 ook ruim 8,1 miljoen WAHV-beschikkingen opgelegd.

Figuur S.9 Van overlast naar sancties, 2022*

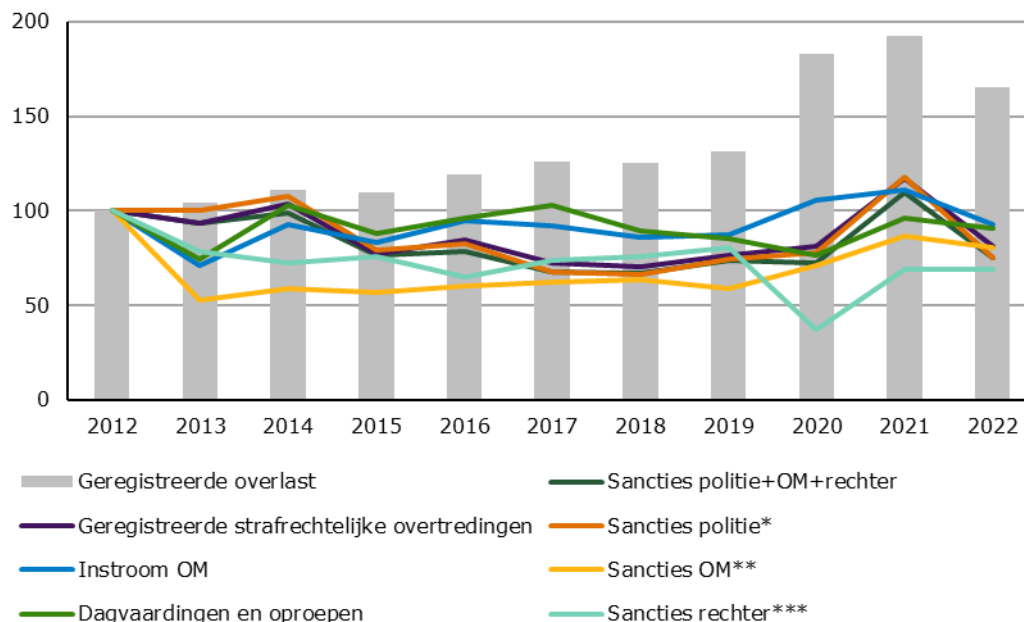
* De gepresenteerde aantallen betreffen niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, beslissingen van de rechter in 2022 kunnen betrekking hebben op een overtreding die in 2019 is gepleegd en pas in 2021 bij het Openbaar Ministerie is binnengekomen.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.5

Instroom en doorstroom in de strafrechtsketen

Het aantal geregistreerde strafrechtelijke overtredingen daalde in de periode 2012-2022 met 19% (zie figuur S.10), hoewel het aantal meldingen van overlast sterk gestegen is (65%). Met name in 2022 was de daling erg sterk (31%), vermoedelijk als gevolg van de afschaffing COVID-19 maatregelen. De instroom bij het OM daalde over de hele periode slechts met 7%, maar in het laatste jaar (2021-2022) is de instroom gedaald met 17%. De verhouding tussen instroom OM en geregistreerde strafrechtelijke overtredingen is gestegen van 0,25 in 2012 naar 0,28 in 2022 (zie figuur S.11). Het aantal zaken waarin wordt gedagvaard of opgeroepen (na verzet tegen strafbeschikking) is in de periode 2012-2022 met 9% gedaald. In het laatste jaar (2021-2022) was de daling 6%. De verhouding tussen dagvaardingen en oproepen enerzijds en de instroom OM anderzijds is vrijwel hetzelfde gebleven in de periode 2012-2022, namelijk circa 0,44, met uitzondering van de COVID-19-periode.

Figuur S.10 Van geregistreerde overlast naar sancties, index 2012=100

* Transacties, politiestrafbeschikkingen en Halt-verwijzingen van de politie.

** Transacties OM, strafbeschikkingen OM en voorwaardelijke beleidssepts OM.

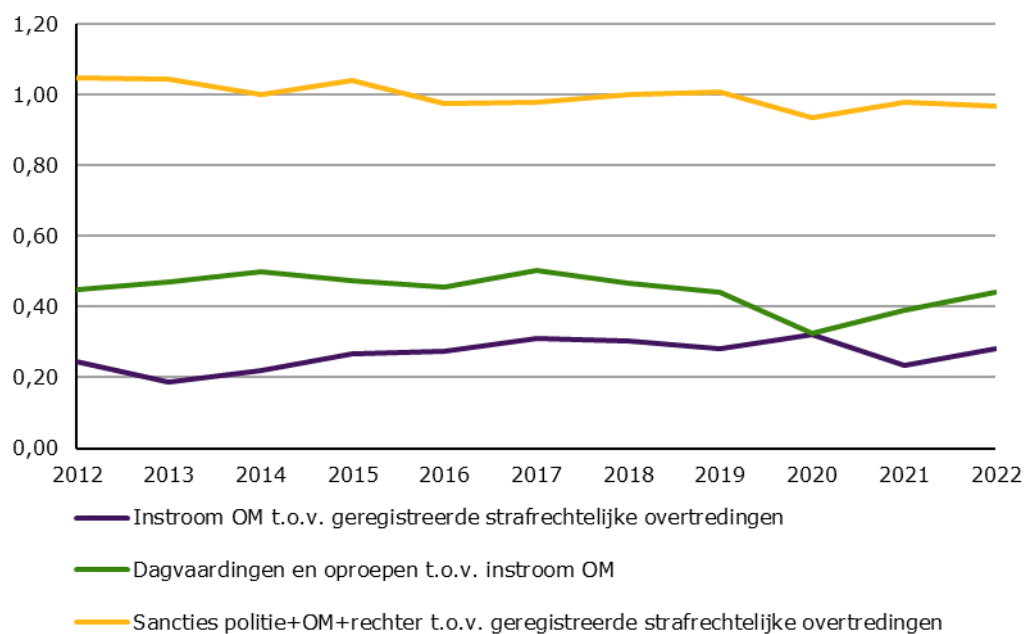
***Schuldigverklaringen door de rechter met strafoplegging.

Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.5

Sancties

Het aantal sancties van politie, OM en rechter tezamen daalde over de periode 2012-2022 met 25%. De totale daling is in alle ketenfases ongeveer hetzelfde maar er zijn in de tussenliggende jaren wel verschillen (zie figuur S.10). De verhouding tussen het totale aantal sancties en het aantal geregistreerde strafrechtelijke overtredingen is gedaald van 1,05 in 2012 naar 0,97 in 2022 (zie figuur S.11).

Figuur S.11 Verhoudingen in de strafrechtsketen, overtredingen, 2012-2022*

* In de teller en de noemer van de verhoudingen staan niet noodzakelijkerwijs dezelfde zaken/verdachten/dossiers. Bijvoorbeeld, de instroom bij het Openbaar Ministerie in 2022 kan betrekking hebben op overtredingen die in 2021 zijn geregistreerd.

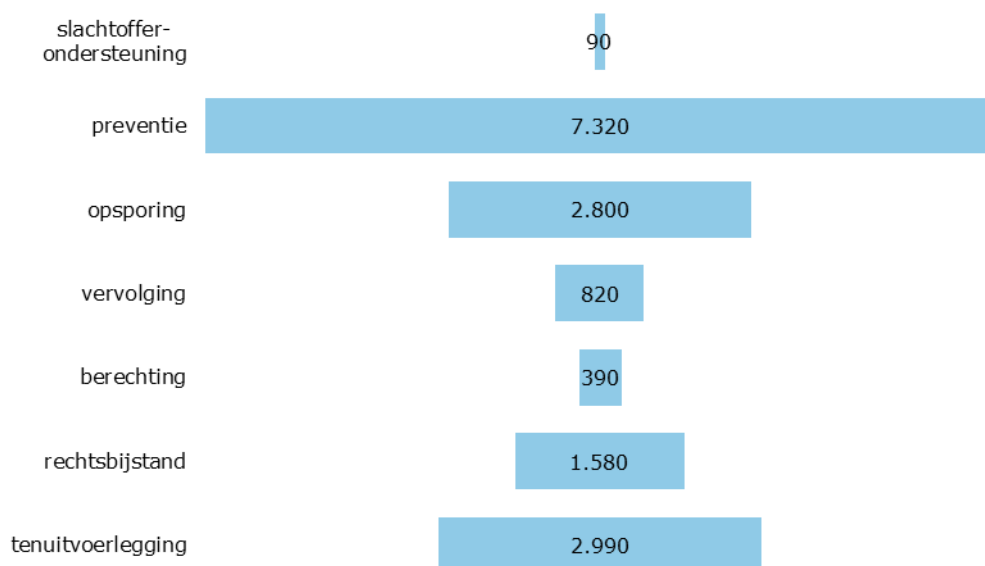
Bron: WODC en CBS; voor de corresponderende cijfers zie tabel S.5

Uitgaven aan sociale veiligheid⁸

In 2021 is 16 miljard euro uitgegeven aan sociale veiligheid, te weten alle activiteiten die tot doel hebben criminaliteit, verloedering en overlast te voorkomen of te bestraffen en onveiligheidsgevoelens weg te nemen. Gecorrigeerd voor inflatie is dit een stijging van 7% ten opzichte van 2012 en vrijwel gelijk aan 2020. In tegenstelling tot het aantal personen/zaken/dossiers in de strafrechtsketen vertonen de uitgaven aan sociale veiligheid meer een zandloperpatroon. Aan het begin en aan het einde van de keten zijn de uitgaven hoog, maar middenin zijn de uitgaven relatief laag (zie figuur S.12). Het minst wordt echter uitgegeven aan slachtofferondersteuning. Maar de uitgaven aan slachtofferondersteuning hebben wel de grootste ontwikkeling door- gemaakt (zie figuur S.13). De ontwikkeling van de uitgaven voor vervolging, berechting, rechtsbijstand en tenuitvoerlegging schommelen grofweg tussen -15% en 20%. De uitgaven aan preventie en opsporing zijn in de periode 2012-2021 geleidelijk gestegen.

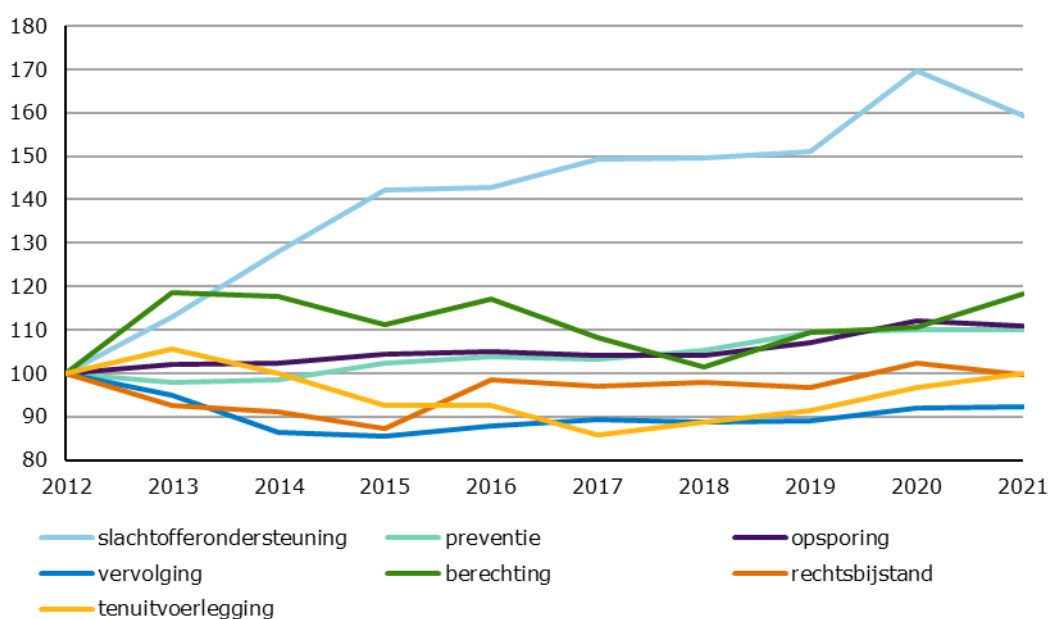
⁸ De gegevens over uitgaven aan sociale veiligheid zijn dit jaar niet geactualiseerd.

Figuur S.12 Van slachtofferondersteuning naar tenuitvoerlegging, uitgaven in mln euro, 2021

Bron: Jaarverslagen en jaarrekeningen van minJenV, overige ministeries en desbetreffende organisaties; CBS; bewerking WODC. Voor de corresponderende cijfers zie tabel S.6. Gegevens over 2022 zijn nog niet beschikbaar

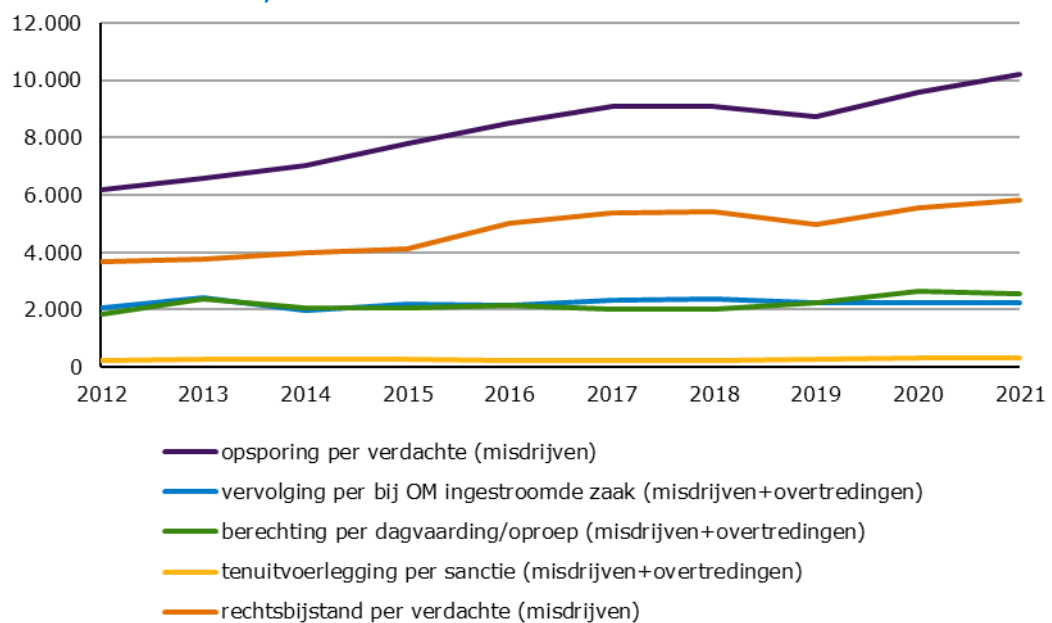
Figuur S.13 Van slachtofferondersteuning naar tenuitvoerlegging, uitgaven in prijzen van 2015, index 2012=100

Bron: Jaarverslagen en jaarrekeningen van minJenV, overige ministeries en desbetreffende organisaties; CBS; bewerking WODC. Voor de corresponderende cijfers zie tabel S.6. Gegevens over 2022 zijn nog niet beschikbaar

Het is ook mogelijk om de uitgaven te vergelijken met een relevante indicator voor elke ketenfase (zie figuur S.14). Het blijkt dat de uitgaven aan opsporing per registratie van een verdachte in de periode 2012-2021 gestegen is met 65% (na correctie voor inflatie) tot bijna € 11.500. In het laatste jaar bedroeg de stijging 7%. De uitgaven aan vervolging per ingestroomde zaak bij het OM (zowel misdrijven als overtredingen) zijn in de periode 2012-2021 gestegen met 8% (na correctie voor inflatie) en in het laatste jaar gelijk gebleven op ongeveer € 2.500. De uitgaven aan berechting per dagvaarding of oproep (zowel misdrijven als overtredingen) zijn in de periode 2012-2021 gestegen met 38% (na correctie voor inflatie) maar in het laatste jaar wel met 3% gedaald naar € 2.900. De uitgaven aan tenuitvoerlegging per strafrechtelijke sanctie (zowel misdrijven als overtredingen als WAHV-beschikkingen) zijn in de periode 2012-2021 gestegen met 22% (na correctie voor inflatie) maar in het laatste jaar met 2% gedaald naar bijna € 340. Merk op dat deze verhouding sterk wordt beïnvloed door het grote aantal WAHV-beschikkingen. De uitgaven aan rechtsbijstand per registratie van een verdachte zijn in de periode 2012-2021 gestegen met 58% (na correctie voor inflatie) tot ruim € 6.400 maar in het laatste jaar bedroeg de stijging slechts 5%. De uitgaven aan slachtofferondersteuning per ondervonden traditioneel delict in de periode 2012-2021 gestegen met 157% (na correctie voor inflatie) maar nog steeds erg laag (circa € 18). De beste indicator voor de uitgaven aan preventie zou het aantal voorkomen delicten zijn. Dit aantal is echter niet bekend.

Figuur S.14 Verhoudingen in de strafrechtsketen, uitgaven in euro, prijzen 2015, 2012-2021

Bron: Jaarverslagen en jaarrekeningen van minJenV, overige ministeries en desbetreffende organisaties; CBS; bewerking WODC. Voor de corresponderende cijfers zie tabel S.6. Gegevens over 2022 zijn nog niet beschikbaar

Online tabellen

- S.1 Misdrijven: ondervonden delicten door burgers, geregisteerde criminaliteit en geregisteerde verdachten, instroom OM, sancties en verhoudingen
- S.2 Aandeel van verschillende soorten misdrijven in de strafrechtsketen
- S.3 Misdrijven: geregisteerde verdachten, instroom OM, sancties en verhoudingen, minderjarigen
- S.4 Aandeel van verschillende soorten misdrijven in de strafrechtsketen, minderjarigen
- S.5 Overtredingen: geregisteerde overtredingen, instroom OM, sancties en verhoudingen
- S.6 Uitgaven aan sociale veiligheid

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) is het kennisinstituut voor het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC doet zelf onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek of laat dit doen door erkende instituten en universiteiten, ter ondersteuning van beleid en uitvoering.

Meer informatie:

www.wodc.nl